

Firdevsî'nin Şâhnâme'sinde Kadın İktidarı ve Yönetim Anlayışı*

Female Power and Concept of Governance in Ferdowsi's *Shahnameh*

DR. ASLI SÜRGİT**

Öz

Fars edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Firdevsî'nin otuz yılı aşkın bir sürede tamamladığı *Şâhnâme*, İran edebiyatı ve kültürü açısından önemli bir yere sahiptir. Mesnevi tarzında kaleme alınan eser, İran'ın sosyal, siyasal, edebî ve kültürel hayatına ilişkin çeşitli unsurlar içermektedir. *Şâhnâme*'de antik İran ve çevre coğrafyalarda yaşayan birçok kadın karaktere yer verilmiş; bazı kadın figürlerin devlet yönetiminde aktif roller üstlendiği görülmüştür. Literatür taraması sonucunda, *Şâhnâme*'de kadın figürleri konu alan çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, kadın hükümdarların liderlik, siyasal temsil ve yönetim anlayışı çerçevesinde ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Firdevsî'nin *Şâhnâme* adlı eserinde yer alan kadın hükümdarların ve siyasal açıdan etkili kadın figürlerin yönetim ve siyaset bağlamındaki konumlarını incelemektir. Çalışmada Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht gibi doğrudan devlet yönetiminde bulunan kadın hükümdarlar ile Sîндуht gibi resmî bir hükümdarlık makamında bulunmamakla birlikte siyasal süreçlerde belirleyici rol üstlenen kadın figürler incelenmiştir. Bu karakterlerin yönetim anlayışları, siyasal tutumları, diplomatik faaliyetleri ve toplumsal konumları değerlendirilmiştir.

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Firdevsî'nin hayatı ve *Şâhnâme*'ye ilişkin bilgiler alan yazını taraması yoluyla elde edilmiş; çalışma kapsamında eserin ilgili bölümleri ile konuya ilişkin akademik yayınlar incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, *Şâhnâme*'de kadın figürlerin yalnızca aile ve toplum içerisinde değil, siyaset ve devlet yönetimi alanında da etkin roller üstlendikleri

* Bu çalışma, 17-19 Ekim 2023 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi ve Isfahan Üniversitesi iş birliğiyle İstanbul'da düzenlenen "Uluslararası Kültür ve Sanatta Şâhnâme Sempozyumu"nda sunulan ve özeti yayımlanan "Şâhnâme'de Lider Kadın Tipolojisi ve Tahlili" başlıklı bildirinin kapsamlı biçimde gözden geçirilmesi, geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması suretiyle oluşturulmuştur.

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, surgitasli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7618-0971

Geliş/Arrival: 01.04.2026

Kabul/Accepted: 01.06.2026

Yayın/Published: 25.06.2026

This work is licensed under a CC
Attribution 4.0 International Licence.

© Söylem and Author(s)

Alıntılama/Cite as: Sürgit, Aslı (2026). "Firdevsî'nin Şâhnâme'sinde Kadın İktidarı ve Yönetim Anlayışı". *Söylem* 11(2): 839-854

Doi: 10.29110/soylemdergi.1920483

görülmüştür. Kadın hükümdarların farklı yönetim anlayışları, kriz anlarındaki tutumları ve diplomatik yaklaşımlarıyla ön plana çıkarıldı; liyakat, adalet ve siyasal akıl gibi özelliklerle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Firdevsî, *Şâhnâme*, Fars edebiyatı, kadın hükümdar, kadın iktidarı, siyasal temsil, yönetim anlayışı

Abstract

One of the most important works of Persian literature, Ferdowsi's *Shahnama*, completed over thirty years, holds a significant place in Iranian literature and culture. Written in the masnavi style, the work contains various elements related to the social, political, literary, and cultural life of Iran. The *Shahnama* features many female characters from ancient Iran and surrounding regions; some female figures are shown to have played active roles in state administration. A literature review revealed that while there are various studies on female figures in the *Shahnama*, studies focusing on female rulers within the framework of leadership, political representation, and governance are limited.

The aim of this study is to examine the positions of female rulers and politically influential female figures in Ferdowsi's *Shahnama* within the context of governance and politics. This study examines female rulers who directly participated in state administration, such as Humây, Kaydâfe, Pûrânduht, and Azermduht, as well as female figures who, while not holding an official position of rulership, played a decisive role in political processes, such as Sîндуht. Their approaches to governance, political attitudes, diplomatic activities, and social positions are evaluated.

The research was conducted using the document analysis method, a qualitative research method. Theoretical information regarding Ferdowsi's life and the *Shahnama* was obtained through a literature review; relevant sections of the work and academic publications on the subject were examined within the scope of the study. Based on the findings, it was observed that female figures in the *Shahnama* played active roles not only within the family and society but also in the fields of politics and state administration. It was determined that female rulers are highlighted for their different approaches to governance, their attitudes during crises, and their diplomatic approaches; and that they are associated with qualities such as merit, justice, and political acumen.

Keywords: Ferdowsi, *Shahnameh*, Persian literature, female ruler, female power, political representation, governance

GİRİŞ

Firdevsî'nin *Şâhnâme* adlı eseri, İran edebiyatının en önemli ve en hacimli eserlerinden biri olup dünyanın yaratılışından başlayarak İslam dönemine kadar olan İran'ın tarihini, mitolojisini, kahramanlarını ve hükümdarlarını kapsamaktadır. *Şâhnâme*, İran kültürel hafızasının korunması bakımından önemli eserlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Dinç, 2025, s. 3). Firdevsî, İran'ın büyük hükümdarlarını, eski pehlivanlarını, kültürünü ve tarihini anlatan bir eser ortaya koymuştur (Minovî, 2017, s. 51-52). *Şâhnâme*, İran'ın eski hükümdarlarına bir

övgü niteliğindedir (Küçükalfa, 2021, s. 24). Eser, dünya edebiyatının önemli eserleri arasında gösterilmektedir (Tiryaki, 2025, s. 21).

Destan türünün İran kaynaklı bir edebî tür olduğunu hatırlatan Hellmut Ritter (2011, s. 154), Sâmânîler devrinde Dakîkî tarafından yazılmış olan *Şâhnâme* parçası ve kısmi olarak Gazneliler devrinde ortaya koyulmuş olan Firdevsî'nin *Şâhnâmesi*'nin bu türe örnek teşkil ettiğine işaret eder. Filiz Kılıç'ın ifade ettiği gibi (2009, s. 226) mesnevi, İran edebiyatına has bir nazım şeklidir. Bu edebiyatta mesnevi tarzında yazılan ilk eser ise X. asırda kaleme yazılmaya başlanan ve İran'ın millî destanı olan *Şâhnâme*'dir. Firdevsî, mesnevi nazım şeklini "ince hayallerle" örmüştür (Gürevin, 2024, s. 13). Mehmet Atalay (2014, s. 71), *Şâhnâme*'yi "hamâsî şiirin erişilmez örneği" olarak nitelendirir.

Firdevsî'nin elinde Farsça bir şiir dili niteliği kazanmıştır (Eyüboğlu, 2007, s. 10-11). Firdevsî, Farsların kahramanlık destanı olan *Şâhnâme*'yi kaleme alarak Farsçayı üst seviyelere taşımıştır (Safâ, 2002, s. 78). Şair, bir kültür hazinesi olan *Şâhnâme*'de Pers mitolojisini ustalıkla işlemiştir. Edebiyatçılar ve tarihçiler, *Şâhnâme*'nin destansı bir anlatım içerdiği noktasında hemfikirdir. Buna ek olarak bazı uzmanlar, *Şâhnâme*'de masalsı bir anlatımın da mevcut olduğunu dile getirir (Şişman ve Kuzubaş, 2017, s. 13).

Firdevsî'yi diğer ediplerden ayıran en önemli niteliklerden biri, onun İran'ın tarihini, kültürünü ve medeniyetini odağa alan bu eserine Fars dilini egemen kılma konusunda özel bir gayret ve özen göstermiş olmasıdır. Şair, Arapça kelime ve terkiplerle Farslara has millî bir destan yazılamayacağına inanmış, İranlıları en iyi Farsçanın anlatabileceğini düşünmüştür. Bundan ötürü *Şâhnâme*'yi mümkün merteye Farsça kelimelerle örmeye özen göstermiştir. Olabildiğince az sayıda Arapça kelime kullanmıştır. Nitekim Banu Ateş (2017, s. 115) de Firdevsî'nin İslamiyet'ten uzaklaşmadan, Arapça kelimeleri en aza indirerek *Şâhnâme*'de kullandığını ifade eder.

Firdevsî, hamasi şiir yazma ve kahramanlık destanları nazmetme konusunda sonraki nesillere önderlik etmiştir (Tecrubekâr, 1995, s. 46). *Şâhnâme* öncelikle şairler nezdinde takdirle karşılanmıştır. Alman müsteşrik Annemarie Schimmel'in (2004, s. 171) de dile getirdiği gibi eser, Fars dünyasının ediplerine zengin bir anlatım malzemesi sunmuş, belirli temaların geliştirilmesinde vazgeçilmez bir kaynak olarak kullanılmıştır. Firdevsî, *Şâhnâme* ile âdeta bir ekol oluşturmuştur. Firdevsî'nin ardından gelen şairler, onun gibi hamase söylemek için gayret göstermişlerdir (Safâ, 2005, s. 89). *Şâhnâme* sayesinde Farsça Hindistan topraklarında büyük bir yayılım göstermiştir (Merçil, 2003, s. 364). Buna göre Farsçanın etkisi Hindistan'da da hissedilmiştir.

Şâhnâme, edebî niteliğinin yanı sıra İran'ın siyasal, toplumsal ve kültürel yapısına ilişkin veriler içermesi bakımından da araştırmacılar tarafından önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. *Şâhnâme*, İran'ın siyasi açıdan baskı altında olduğu bir dönemde millî değerlere dönme arzusuyla yazılmış bir eserdir. Firdevsî, burada kahramanlık hikâyelerine yer vermekle kalmamıştır; İran'ın tarihini ve millî hikâyelerini de ilgi çekici bir biçimde anlatarak bu kültürel mirasın nesilden nesle tevârüs etmesini sağlamıştır (Karacan, 2012, s. 8). *Şâhnâme*'de İran'ın gelenek ve görenekleri de göze çarpar. Eser, bu anlamda İran'ın tarihî ve kültürel dokusuyla ilgili olarak okuyuculara ışık tutar. İran halkının yaşamı hakkında kıymetli veriler sunan *Şâhnâme*'nin

gerek İran’da gerekse tüm dünyada ne denli önemli bir yere sahip olduğu ortadadır (Yıldırım, 2012, s. 8).

Bu yönleriyle *Şâhnâme*, İran’ın tarihine, kültürüne ve toplumsal yapısına ilişkin önemli bilgiler içeren temel kaynaklardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Şâhnâme’de yalnızca hükümdarlar, savaşçılar ve kahramanlar değil; siyasi ve toplumsal olayların yönlendirilmesinde etkili olan kadın karakterler de önemli bir yer tutmaktadır. Eserde bazı kadın figürlerin doğrudan hükümdar olarak temsil edildiği, bazılarının ise siyasi süreçlerde belirleyici roller üstlendiği görülmektedir. Bu yönüyle *Şâhnâme*, kadınların yönetim ve siyaset alanındaki temsillerinin incelenmesi bakımından dikkate değer bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada, *Şâhnâme*’de yer alan kadın hükümdarlar ile siyasi açıdan etkili kadın figürlerin yönetim anlayışları ve siyasal işlevleri incelenecektir.

1. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ VE YÖNTEM

Literatür taraması sonucunda, *Şâhnâme*’de yer alan kadın figürleri farklı yönleriyle inceleyen çeşitli çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmaların bir kısmında kadın karakterler mitolojik, toplumsal ve edebî özellikleri bakımından değerlendirilirken; bazı araştırmalarda kadınların siyasi yapı içerisindeki konumları ve iktidarla ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, kadın hükümdarların ve siyasi açıdan etkili kadın figürlerin yönetim anlayışları, liderlik özellikleri, diplomatik rolleri, kriz çözme becerileri ve siyasal temsil biçimleri ekseninde bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir.

Bu kapsamda Elaheh Rahmanian ve Reza Ashrafzadeh’in (2020) yayımladıkları “Women in Shahnameh: An Overview on Mythical, Lyrical and Social Aspects” adlı çalışmada, *Şâhnâme*’de yer alan kadın figürler genel bir perspektifle değerlendirilmiş; kadınların mitolojik, toplumsal ve duygusal yönleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada kadın karakterlerin anlatı içerisindeki konumları ele alınmış olmakla birlikte, siyasi otorite kullanan kadın hükümdarlar ayrıntılı biçimde incelenmemiştir. Daha ziyade kadın tipolojisinin genel görünümünü ortaya koymaya yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir.

Soheila Loveimi’nin (2016) yayımladığı “Fateful Women in Ferdowsi Shahnameh” adlı çalışmada ise kadın karakterlerin olay örgüsünü yönlendiren ve anlatının akışını değiştiren yönleri ön plana çıkarılmıştır. Araştırmada kadın figürlerin dramatik etkileri, kahramanların kaderi üzerindeki rolleri ve anlatıdaki işlevleri değerlendirilmiştir. Ancak söz konusu çalışmada kadınların doğrudan devlet yönetimindeki konumları, yönetim anlayışları ve siyasi temsil boyutları üzerinde ayrıntılı biçimde durulmamıştır.

Mahsa Emadi ve arkadaşları (2025) tarafından yayımlanan “Berresî Nakş u Şahsiyet-i Zenân der Sâhtâr-i Kudret-i Siyâsî der Şâhnâme-yi Firdovsî” (“Examining the Role and Character of Women in the Political Power Structure in Ferdowsi’s Shahnameh”) başlıklı makalede, kadınların siyasi yapı içerisindeki rolleri genel hatlarıyla ele alınmış; kadınların iktidar mekanizmasıyla ilişkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın İngilizce kısmı genişletilmiş özet niteliğinde olup esas metin Farsça olarak kaleme alınmıştır. Bununla birlikte çalışmanın kapsamı geniş tutulduğu için

kadın hükümdarların yönetim anlayışları, liderlik pratikleri, diplomatik yönleri ve kriz yönetimi becerileri ayrıntılı biçimde analiz edilmemiştir.

Bunun yanında Zeynep Albugbiş (2021) tarafından hazırlanan “Bâztâb u Berresî Zenân-ı Fermânrevâ Siyasetmedâr der Şâhnâme-yi Firdovsî” adlı tam bildiri metninde, *Şâhnâme*'de yer alan kadın hükümdarlar ve siyasi açıdan etkili kadın figürler toplu biçimde ele alınmıştır. Çalışma, konuya doğrudan temas etmesi bakımından önemli olmakla birlikte, kadın karakterlerin yönetim anlayışları ve siyasi işlevleri daha çok tanıtıcı ve genel bilgiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Özellikle Humây, Kaydâfe, Pûrânduht, Azermduht ve Sînduht gibi figürlerin liderlik özellikleri, kriz yönetimi becerileri, diplomatik tutumları ve devlet idaresindeki işlevleri yönetim anlayışları bağlamında derinlemesine incelenmemiştir.

Mevcut çalışmalarda kadın figürler çoğunlukla mitolojik, toplumsal, lirik veya genel siyasi roller çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çalışma ise *Şâhnâme*'de yer alan kadın hükümdarları ve siyasi açıdan etkili kadın figürleri yalnızca anlatıdaki varlıkları bakımından değil; yönetim anlayışları, kriz çözme stratejileri, diplomatik yaklaşımları ve siyasal meşruiyetleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht gibi kadın hükümdarlar ile Sînduht gibi siyasi süreçlerde belirleyici rol üstlenen figürler metin merkezli bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, *Şâhnâme*'de kadın liderliği ve kadın iktidarı meselesini yönetim pratiği merkezli, sistematik ve analitik bir perspektifle ele alarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım vd., 2005, s. 187). Çalışma kapsamında *Şâhnâme*'nin ilgili bölümleri ile konuya ilişkin akademik çalışmalar incelenmiş; elde edilen veriler doğrultusunda kadın hükümdar ve siyasi açıdan etkili kadın figürleri metin merkezli bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Ayrıca karakterlerin yönetim anlayışları ile siyasi işlevleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar da değerlendirilmiştir.

2. ŞÂHNÂME'DE KADIN HÜKÜMDARLAR ve SİYASİ AKTÖRLER

Firdevsî'nin kaleme aldığı *Şâhnâme*, İran tarihine, kültürüne ve toplumsal hayatına dair önemli unsurlar barındıran hacimli bir eserdir. Eserde yalnızca hükümdarlar, pehlivanlar ve savaşçılar değil; farklı toplumsal konumlara sahip kadın karakterler de dikkat çekici bir biçimde yer almaktadır. *Şâhnâme*'de kadın karakterlerin aile ve toplum içinde etkili konumlarda temsil edildiği görülmektedir. Bu durum, kadın karakterlerin metinde önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. *Şâhnâme*'de anlatılan destanlarda yalnızca erkek kahramanlar değil; anne, eş, evlat, hükümdar ve savaşçı kimlikleriyle kadınlar da önemli bir yer tutmaktadır (Yaylalı, 2017, s. 67).

Şâhnâme'de bazı kadınların devlet yönetiminde aktif rol üstlendikleri görülmektedir. Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht gibi kadın hükümdarlar; siyasal otorite, liderlik ve yönetim becerileriyle ön plana çıkarılmaktadır. Bunun yanında Sînduht gibi doğrudan hükümdar olmayan ancak siyasi süreçlerde etkili rol oynayan kadın figürler de eserde önemli bir yere sahiptir. Söz

konusu kadın karakterler; zekâları, karar alma becerileri, diplomatik yaklaşımları ve kriz anlarında sergiledikleri tutumlarla dikkat çekmektedir.

Kadınların toplumsal ve yönetsel konumuna ilişkin tartışmalar tarih boyunca farklı biçimlerde ele alınmıştır. Asiye Güneş (2019, s. 1), toplumların kadın ve erkeklere ilişkin geliştirdiği değer yargılarının liderlik anlayışını da etkilediğini belirtmektedir. Buna bağlı olarak kadınların yönetim alanındaki görünürlüğü birçok toplumda sınırlı kalmıştır (Sivrikaya ve Wolf, 2021, s. 61). Bu açıdan değerlendirildiğinde, *Şâhnâme*'de kadınların siyasi ve yönetsel rolleriyle temsil edilmesi dikkat çekici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Şâhnâme'de yer alan kadın hükümdarlar ve siyasi açıdan etkili kadın figürler, farklı yönetim anlayışları ve kişilik özellikleriyle öne çıkmaktadır. Bu çalışmada Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht'un hükümdarlık anlayışları ile Sînduht'un siyasi süreçlerde üstlendiği arabuluculuk rolü incelenerek *Şâhnâme*'de kadınların yönetim ve siyaset alanındaki temsili değerlendirilmektedir.

2.1. *Şâhnâme*'de Kadın Hükümdarlar

Şâhnâme'de bazı kadın karakterlerin doğrudan devlet yönetiminde yer aldığı görülmektedir. Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht gibi kadın hükümdarlar; yönetim anlayışları, siyasi otoriteleri ve liderlik özellikleriyle ön plana çıkarılmaktadır. Firdevsî, bu karakterleri yalnızca hükümdar kimlikleriyle değil; kriz anlarında sergiledikleri tutumlar, adalet anlayışları ve siyasal öngörülerine de dikkat çeken figürler olarak kurgulamaktadır.

Bu bölümde Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht'un hükümdarlık anlayışları ile Sînduht'un siyasi süreçlerde üstlendiği arabuluculuk rolü incelenmekte; bu doğrultuda *Şâhnâme*'de kadınların yönetim ve siyaset alanındaki temsilleri değerlendirilmektedir.

2.1.1. Kaydâfe'nin Yönetim Anlayışı ve Diplomatik Yaklaşımı

Endülüs kraliçesi Kaydâfe, soylu bir aileye mensuptur. Eşinin vefatının ardından tahta geçen Kaydâfe; keskin zekâsı, bilgisi ve yönetim becerileriyle öne çıkan bir hükümdar olarak temsil edilmektedir. Devlet işlerine hâkimiyetiyle dikkat çeken Kaydâfe hem halkının hem de yabancı devletlerin takdirini kazanmış bir yöneticidir. Firdevsî, Kaydâfe'yi "akıllı, bahtı açık, alabildiğine cömert ve bilge bir dünya hükümdarı" olarak nitelendirmektedir (Firdevsî, 2020, s. 392).

Melike Gökcan Türkdoğan (2009, s. 762), Kaydâfe'nin diğer hükümdarlardan farklı bir konumda bulunduğunu ifade etmektedir. Türkdoğan'a göre Kaydâfe, vicdanî ve insanî özellikleri şahsiyetinde birleştirmeyi başarmış bir kraliçedir.

Kaydâfe, anlatıda siyasi öngörü sahibi, çözüm odaklı ve stratejik düşünebilen bir hükümdar olarak temsil edilmektedir. Kriz anlarında sergilediği soğukkanlı tavır, ileri görüşlülüğü ve diplomatik hamleleri, onun yönetim anlayışını öne çıkaran temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Kaydâfe, barış yanlısı bir hükümdar olarak tanınmaktadır (Şişman ve Kuzubaş, 2017, s. 159). Halkına adalet ve şefkatle yaklaşan Kaydâfe, güçlü ve sonuç odaklı yönetim tarzı sayesinde hedeflerine ulaşabilmektedir. Ayrıca yüksek özgüveni ve kararlı tutumuyla dikkat çekmektedir.

Kaydâfe, *Şâhnâme*'de Makedonya kralı İskender ile yaşadığı olaylar bağlamında da anılmaktadır. Bu çerçevede Kaydâfe, sıradan bir hükümdardan ziyade, İskender karşısında siyasi

üstünlük kurabilen ve güçlü bir siyasal öngörü sergileyen bir yönetici olarak temsil edilmektedir. Nitekim Makedonya kralı İskender'e gönderdiği mektupta, sahip olduğu askerî ve siyasi gücü vurgulayarak güçlü bir kraliçe olduğunun altını çizmektedir. Ordularının, hazinelerinin ve hizmetkârlarının sayısını dahi bilmediğini ifade eden Kaydâfe, kendisiyle savaşılabilecek bir gücün bulunmadığını belirtmektedir. Bu söylem aracılığıyla İskender'e karşı caydırıcı bir tutum sergilemektedir. Kaydâfe'nin hizmetkârlarına yazdırarak İskender'e iletilmesini emrettiği mektuptaki şu ifadeler, onun siyasi özgüvenini ve otoriter duruşunu ortaya koymaktadır:

Durmadan dönen felekleri yaratan, yerde ve gökte iyiler ve kötülerini var eden o ulu yaratıcı
Seni Hindistanlı hükümdar Fur ile İran hükümdarı Darâ ile Sind'in ünlü kahramanları
karşısında zaferlere eriştiren de o!

Şimdi sen o ünlü savaşçılar ve kılıçlı birlikler karşısındaki zaferlerine aldanarak sarhoş
olup kendinden geçtin.

Beni onlarla karşılaştırıp aynı kefeye koyuyorsun?

Zafer sarhoşluğuyla zafer tacını başına koyuyorsun?

Ben öylesine güçlüyüm ve öylesine ulu bir kraliçeyim ki sayısını bilmediği hükümdarlık
hazinelerim ve ordum var.

Böylesine görkemli bir hükümdar olarak benim, kayserlerin emrine girmemi ve
tehditlerden korkup çekinerek sözümünden dönmemi gerektirecek bir şey yok.

Benim sayısız bilinmeyen savaşçılarım, ordularım var, her yüz kişilik birliğin başında bir
hükümdar kumandan var.

Eğer bunlara ek olarak bir de halkımın içerisinde askerlerimi çağırırsam, yeryüzünde
oturacak bir kişilik bile yer kalmaz!

Bu gelecek savaşçılarımın kumandanlarımla her birinin de beraberinde hazineleri var!

Sen böylesine boş ve anlamsız lafları neden edip durursun?

Sana bu sözleri söyleme cesareti veren Darâ'nın karşısında kazandığın zaferdir?! (Firdevsî,
2020, s. 393-394).

Kraliçe Kaydâfe, İskender'in çağdaşı ve aynı zamanda rakibi olarak temsil edilmektedir (Yılancı, 2025, s. 33). Onun Makedonya kralı İskender'e açıkça meydan okuması, siyasal alandaki güçlü konumunun ve otoritesinin önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Kaydâfe ile İskender'in karşılıklı olarak siyasi içerikli mesajlar göndermeleri, iki hükümdar arasındaki güç mücadelesini ortaya koymaktadır. İskender, elçi kılığıyla kraliçeye ilettiği mesajda Kaydâfe'nin büyüklüğünü kabul etmekte; ancak kendisinin de hafife alınmayacak ölçüde güçlü olduğunu ifade etmektedir (Firdevsî, 2020, s. 396). Bu durum, Kaydâfe'nin siyasi otoritesinin ve yönetsel gücünün rakipleri tarafından da kabul gördüğünü göstermektedir.

Firdevsî, Endülüs Kraliçesi Kaydâfe'nin iktidarını görkemli mekân tasvirleriyle desteklemektedir. Buna göre sarayın sütunları değerli kristallerden inşa edilmiş, duvarlar ise altın işlemelerle süslenmiştir. Kaydâfe'nin çevresinde bulunan cariyelerin gösterişli takıları da saraydaki ihtişamın bir parçası olarak sunulmaktadır. İskender'in bu görkem karşısında şaşkınlık duyduğu, özellikle Kaydâfe'nin zekâsı ve sabrından etkilendiği ifade edilmektedir (Firdevsî, 2020, s. 397-398).

Kaydâfe, sarayına gelen elçiden şüphe duyar; İskender'in elçi kılığıyla huzuruna çıkmasından kuşkulandır. Nitekim gelişmeler, onun bu sezgisinde haklı olduğunu göstermektedir (Avcı, 2013, s. 424).

Kaydâfe, karşısındaki kişinin İskender olduğunu açıkça belirtir. Ona, elçi kılığına girerek hareket etmesinin doğru olmadığını ve bu davranışın ciddi sonuçlar doğurabilecek bir girişim

niteliği taşıdığını söyler. Ayrıca normal şartlarda yabancı bir hükümdara bu şekilde yaklaşan kişilerin idamla cezalandırıldığını hatırlatır. Bununla birlikte Kaydâfe, sağduyulu bir tavır benimseyerek gereksiz yere kan dökülmesine ve büyük bir savaşın ortaya çıkmasına gerek duymadığını vurgular. Bu bağlamda öfkesine yenilmek yerine itidalli davranır ve İskender'e şu sözlerle seslenir: "Şunu unutma; hükümdar kanı dökenin yeri sonunda kesinlikle kızgın ateş olacaktır! Sen şimdi sözümü dinle ve buradan güvenlik içerisinde ülkene git!" (Firdevsî, 2009, s. 401).

Kaydâfe'nin kriz anlarında sergilediği bu itidalli tutum, onun siyasal meşruiyetini güçlendiren unsurlardan biri olarak dikkat çeker. Bu yönleriyle Kaydâfe, *Şâhnâme*'de yalnızca güçlü bir kadın hükümdar olarak değil; siyasi öngörü, diplomatik akıl ve kriz yönetimi becerileriyle öne çıkan meşru bir yönetici modeli olarak temsil edilmektedir.

2.1.2. Humây'ın Yönetim Anlayışı

Humây, İran'ın ilk kadın hükümdarıdır (Yaylalı, 2017, s. 83). Diğer ismi Çehrzâd'dır. İran hükümdarı Erdeşir Behmen'in kızı olan Humây, hünerli, saf ve temiz mizaçlı bir insandır. Parlak zekâlı, bilgili ve ferasetlidir. Babası onun bu meziyetleriyle iftihar eder. Humây, evlendikten kısa süre sonra bir bebek beklediğini öğrenir (Firdevsî, 2020, s. 298).

Hamileliğinin altıncı ayında Humây, ateşli bir hastalığa yakalanır. Durumu ağırlaşınca ayakta duracak dermanı bile kalmaz. Hükümdar Erdeşir Behmen, onun gözünün önünde erimesine çok üzülür ve vakit kaybetmeden genç kadını mutlu etmenin yollarını aramaya koyulur. Bir süre sonra yakın çevresini toplayıp kararını açıklar: Humây'ın saadete ermesi için tacını, tahtını, hazinelerini ve büyük ordusunu ona bırakacağını; bundan böyle veliahtının, Humây'ın doğuracağı çocuk olacağını bildirir. Bebeğin kız doğması hâlinde dahi bu durumun değişmeyeceğini, çocuğun büyüyünce tahta geçip hükümdarlık kemerini bağlayacağını duyurur (Firdevsî, 2020, s. 299).

Tahtını Humây'a devreden Erdeşir Behmen, bir av partisi esnasında bir ejderhaya av olup trajik bir şekilde yaşamını yitirir (Yıldırım, 2008, s. 144). Tedavi görmesi sayesinde iyileşen Humây ise tacını giyer ve tahta oturur.

Sonunda Humây geldi, tacı başına giydi ve yepyeni bir düzen kurdu, yepyeni bir gelenek başlattı.

Ordularındaki bütün savaşçılara yükler dolusu hediyeler verdi; hazinelerinin kapılarını açtı; onlara bolca dinarlar, dirhemler dağıttı.

Akıllılıkta ve adalette Behmen'i çok gerilerde bıraktı, bütün evren onun adaletiyle dolup taştı, herkes mutlu, her yer bayındır oldu.

Daha ilk kez başına tacını giydiğinde bütün dünyaya adaletiyle, cömertliğiyle müjdeler verdi:

'Bu taht ve bu taç kutlu olsun. İçimizdeki kötü düşüncelilerin gönülleri yerlerinden sökülüp atılsın.

Yaptıklarımız hep iyilikler olsun. Bizden hiç kimse kötülük görmesin, kimseye zararımız dokunmasın, hiç kimse incinmesin.

Çalışıp didinip binbir sıkıntıyla elinin emeğiyle ekmeğini kazanan bütün yoksullar zenginleştirilelim.' (Firdevsî, 2020, s. 299-300).

Firdevsî, Humây'ı adalet ve refah sağlayan ideal bir hükümdar olarak tasvir eder. Eserde güçlü karakteri ve idari kontrolüyle öne çıkan bu kadın figür, ülkeyi başarılı bir şekilde yönetir. Halkın huzur ve güvenliğini sağlamayı temel amaç edinen Humây, ordu mensuplarına hediyeler

dağıtarak askerlerin memnuniyetini ve sadakatini kazanır; adalet ve cömertlik hususunda Behmen'î dahi geride bırakır. Onun basiretli yönetimi sayesinde ülkeye bolluk ve bereket egemen olur. Halkın menfaatini her şeyin üstünde tutan Humây, insanları tehlikeye atacak adımlardan kaçınır. Dönemin dış dünyasındaki gelişmeleri de yakından takip eden hükümdar, sergilediği bu yönetim başarısıyla dünyada adından söz ettirerek ülkesini gıpta edilen müreffeh bir coğrafya hâline getirir.

Humây, ömrünü çile çekerek geçirmiş, çeşitli zorluklar tecrübe etmiş bir kadın olmakla birlikte pes etmez. Dik durmak için çaba sarf eder. İnatçı ve sebatkâr kişiliğinin de etkisiyle her zaman bir çıkar yol bulmaya çalışır. Bu durum, metinde, "Sadece Humây'ın başına gelenler bile akıllı insanların kendilerini kaybetmelerine yeter de artar bile!" (Firdevsî, 2020, s. 138) ifadesiyle anlatılır.

Bununla birlikte Humây, iktidarını koruma konusunda sert ve tartışmalı kararlar da alabilen bir hükümdar olarak temsil edilir. Taht üzerindeki hâkimiyetini kaybetmek istemeyen Humây, doğurduğu oğlu Darâb'ın öldüğünü ilan ederek onu gizlice saraydan uzaklaştırır (Firdevsî, 2020, s. 301). Bu durum, Humây'ın devlet yönetiminde siyasi otoriteyi ve iktidarın devamlılığını kişisel bağların önünde tuttuğunu göstermektedir.

Anlaşılabileceği üzere İran'ın ilk kadın hükümdarı olan Humây, olumlu ve olumsuz hasletleri bünyesinde barındıran çok boyutlu bir karakterdir. İktidarını kaybetme kaygısıyla beşikteki evladından vazgeçen hükümdar (Kaska, 2019, s. 5), saltanatı boyunca oğlu Dârâb'ı aklından çıkaramaz ve yaptıklarından ötürü derin bir vicdan azabı duyar. Otuz iki yıllık yönetiminin ardından nihayet oğlunu bulduğunda ondan özür diler. Dârâb için kıymetli ipeklerden bir kaftan diktirip değerli mücevherlerle bezeli bir taç hazırlar. Düzenlenen görkemli bir törenle, gözyaşları içinde oğlunu tahta oturtur. İran halkı da yönetimde yaşanan bu beklenmedik gelişmeyi büyük bir sevinçle karşılar.

Derken tam o esnada saraydan mutluluk haykırışları duyulmaya başladı.

Onlar artık servi boylu, yeni yetişmiş, kutlu bir hükümdar görüyorlardı.

Yine genç hükümdarın üzerine o denli mücevher saçtılar ki Darâb mücevherler arasında görünmüyordu bile!

Artık evren yeniden dirilmiş, yeniden doğmuştu; en ufak bir kötülük de en ufak bir üzüntü de hiç kimsenin yanından geçemiyordu bile. (Firdevsî, 2020, s. 315)

Şahname' de uzun yıllar boyunca evlat hasretini kalbinde taşımış bir kadın olarak tasvir edilen Humây, bireysel düzlemdeki bencil annelik tutumuna karşılık, halkı tarafından çok sevilen son derece başarılı bir hükümdar portresi çizer. Vatanına bağlı, güçlü bir yönetici profiline sahip olan genç kadın, sergilediği idari kabiliyetle dünyayı kendisine hayran bırakmayı başarır.

Humây, özgüveni yüksek, soğukkanlı, kararlı ve disiplinli bir yönetici olarak temayüz eder. Devletin ve milletin selametini ve bekâsını her şeyin üzerinde tutar. Liyakatiyle öne çıkan hükümdar, aile hayatı ile devlet yönetimini birbirine karıştırmaz; babasından devraldığı saltanat makamını sadece hanedan mensubiyetine dayanarak değil, idari kabiliyetiyle doldurur. Metindeki ilgili pasajlardan onun yöneticilik hususunda son derece yetenekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Humây'ın etkin ve basiretli bir lider profili sergilediği söylenebilir.

Bu yönüyle Humây, *Şâhnâme'* de yalnızca adaletli ve başarılı bir hükümdar olarak değil; iktidarın korunması adına sert ve tartışmalı kararlar alabilen çok katmanlı bir yönetici profili olarak

temsil edilmektedir. Firdevsî'nin Humây'ı hem olumlu hem de çelişkili yönleriyle birlikte sunması, kadın hükümdarlığın idealize edilmiş tek boyutlu bir yapı içinde değil, siyasi iktidarın doğasına bağlı karmaşık bir olgu olarak ele alındığını göstermektedir.

2.1.3. Pûrânduht'un Yönetim Anlayışı

Pûrânduht, *Şâhnâme'*de bahsi geçen kadın hükümdarlardandır. Sâsânî hükümdarı Hüsrev Pervîz'in (II. Hüsrev) kızıdır. Babasının ölümünün ardından tahta geçen Pûrânduht, merhametli, hoşgörülü ve sorumluluk sahibi bir yönetici olarak temsil edilir. Halkın refahını önceleyen Pûrânduht, insanların maddi sıkıntı yaşamamasına önem verir. Bu doğrultuda yoksullara dağıtılmak üzere devlet hazinesinden pay ayırdığı görülmektedir. Altı ay süren hükümdarlığının ardından hastalanmış ve kısa bir süre sonra vefat etmiştir (Firdevsî, 2020, s. 1199).

Pûrânduht'un kısa süren saltanatına rağmen halk arasında olumlu bir iz bıraktığı anlaşılmaktadır. Halkın, onun sağladığı imkânlar sayesinde refah içinde yaşama fırsatı elde ettiği aktarılmaktadır (Loveimi, 2016, s. 42).

Firdevsî, Pûrânduht'u ihtişam ve güç gösterisinden ziyade adalet, merhamet ve toplumsal huzur anlayışıyla öne çıkan bir hükümdar olarak tasvir etmektedir. Buna göre Pûrânduht; mütevazı, çalışkan ve yönetim konusunda yetkin bir hükümdar profili çizmektedir. Yönetim anlayışında sosyal adaleti ve toplumsal refahı ön planda tuttuğu görülmektedir. Gücünü baskı kurmak amacıyla değil, halkın huzurunu ve güvenliğini sağlamak amacıyla kullanmaktadır. Savaş ve çatışmadan uzak duran Pûrânduht'un, hükümlanlığı süresince uzlaşmacı ve barışçıl bir siyasal tutum benimsediği anlaşılmaktadır. Ayrıca halkın sorunlarına duyarlı bir yönetici olarak temsil edilmektedir.

Bu yönüyle Pûrânduht, *Şâhnâme'*de askerî güç ve sert yönetim anlayışından ziyade toplumsal refah, merhamet ve adalet eksenli bir hükümdarlık modeliyle öne çıkmaktadır. Kısa süren saltanatına rağmen halk merkezli yönetim anlayışı ve uzlaşmacı tutumu sayesinde siyasi meşruiyet kazanan kadın hükümdarlardan biri olarak dikkat çekmektedir.

2.1.4. Azermduht'un Yönetim Anlayışı

Azermduht, Sâsânî hükümdarı Hüsrev Pervîz'in (II. Hüsrev) kızıdır ve Pûrânduht'un kardeşidir (Firdevsî, 2020, s. 1244). *Şâhnâme'*de dürüst, adaletli, cömert ve şefkatli bir hükümdar olarak temsil edilmektedir. Pûrânduht'un ardından tahta geçen Azermduht, ülkesini bayındır hâle getireceğini ifade ederek yönetim anlayışının temel ilkelerini açıklamaktadır. Kendisine bağlılık gösterenleri koruyacağını belirtirken, buyruğuna karşı gelenleri ve akıl yolundan uzaklaşanları cezalandıracağını bildirmektedir. Bu durum, Azermduht'un otorite ve düzen merkezli bir yönetim anlayışına sahip olduğunu göstermektedir (Firdevsî, 2020, s. 1200).

Azermduht adında bir başka kız vardı; ulular tacından o da payını almış, arzularına erişmişti.

Geldi ve ulular tahtına oturdu; bu oynak dünyayı ele geçirdi.

İlk olarak şöyle dedi: "Akıllılar! Dünya görmüş ve becerikli bilgiler!

Her işi adalet ve töreler gereği yapalım; bundan sonra kerpici yastık yapalım.

Kim bana dost olursa ben de onun babası, koruyucusu olurum.

Benim buyruğumdan çıkan, törelerden ve akıl yolundan yüz çevirirse,

Dihkan olsun, Arap olsun, Rumlar arasında olsun; canlı canlı başını darağacına takar sallırım (Firdevsî, 2020, s. 1200).

Yukarıdaki pasajdan da anlaşılacağı üzere Azermduht, hükümdarlığın devamı için sadakat ve itaati önemli unsurlar arasında görmektedir. Yönetim anlayışında adalet ve töre vurgusunun ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında devlet otoritesini sarsabilecek davranışlara karşı sert bir tutum benimsediği görülmektedir. Bu yönüyle Azermduht, siyasi düzenin korunmasını öncelikli hedeflerden biri olarak değerlendiren bir hükümdar profili çizmektedir.

Azermduht'un saltanatı kısa sürmüş, hükümdarlığının dördüncü ayında hayatını kaybetmiştir (Firdevsî, 2020, s. 1200). Buna rağmen *Şâhnâme'* de olumlu özelliklerle anılan kadın hükümdarlardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Bu yönüyle Azermduht, *Şâhnâme'* de adalet ve töre anlayışını güçlü devlet otoritesiyle birleştiren bir kadın hükümdar modeli olarak temsil edilmektedir. Özellikle sadakat, düzen ve siyasi istikrar vurgusu, onun yönetim anlayışının temel unsurları arasında yer almaktadır.

2.2. *Şâhnâme'* de Siyasal Etki Sahibi Kadın Figürleri

Şâhnâme' de bazı kadın karakterler doğrudan hükümdar olmamalarına rağmen siyasi süreçlerde belirleyici roller üstlenmektedir. Nitekim Sînduht, bu doğrultuda öne çıkan en özgün karakterlerden biridir.

2.2.1. Sînduht'un Arabuluculuk Rolü

Sînduht, Kâbilistan kralı Mihrâb'ın eşidir. Rûdâbe'nin annesi, Zâl'ın kayınvalidesi ve Rüstem'in anneannesi olarak anlatıda önemli bir konuma sahiptir. Yönetimde söz sahibi olan Sînduht, ailesinin geleceğine ilişkin kararlar alabilen ve ülkesinin bekâsı adına gerekli adımları atabilen bir kadın figürü olarak temsil edilmektedir (Yıldırım, 2012, s. 13). Zekâsı ve ferasetiyle öne çıkan Sînduht'un, eşi Mihrâb üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca kızının ahlaklı bir birey olarak yetişmesinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Sînduht, cevval ve atılgan kişiliğiyle dikkat çeken bir karakterdir (Yaylalı, 2017, s. 72). Metinde hem fiziksel hem de ruhsal özellikleri bakımından idealize edilmiş bir kadın profili çizmektedir.

Günün birinde Sînduht, kızının tavırlarındaki değişikliklerden kuşku duyarak onu izlemeye karar verir. Kızının bir hizmetçi vasıtasıyla sevdiğine haber yolladığına şahit olur (Firdevsî, 2009, s. 185). Sînduht, sevgiyle büyüttüğü Rûdâbe'nin İran prensi Zâl ile gizli gizli aşk yaşadığını öğrenince büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Kızının Zâl'le ilişki yaşamasından hazzetmez. Çünkü İran ile Kâbilistan birbirine kin besleyen iki düşman ülkedir. Bu aşkın uluslararası bir probleme dönüşmesi muhtemeldir. Fakat Sînduht meseleyi sakince düşününce kızına merhamet eder ve sağduyuyla hareket etmeye karar verir. Rûdâbe'ye yardım etmek için kollarını sıvasa da geç kalır. Zira Rûdâbe'nin Zâl'a olan aşkı tüm ülkede duyulur. Dahası Kâbilistan ile İran arasında tehlikeli bir gerilim ortaya çıkar. İran kralı Sâm'ın gazabından korkan Mihrâb, olanlardan eşi Sînduht'u sorumlu tutar. Daha da ileri giderek eşini ve kızını ölümle tehdit eder. Bu ürkütücü hadise *Şâhnâme'* de şöyle aktarılır:

Bu karar Kâbil'de yayılınca padişah kızıp öfkelenildi.

Sînduht'u yanına çağırır ve Rûdâbe'ye duyduğu öfkenin acısını ondan çıkardı ve 'Şimdi seni o çirkef kızınla beraber herkesin önünde ağlata ağlata gebertmekten başka işim kalmadı.

O yeryüzü padişahıyla savaşmak benim haddim mi?

Belki böylece onun öfkesi geçer de yeryüzü de rahata kavuşur.

Kâbil'de Sâm'ın karşısına çıkıp da onun güzünün tadına bakabilecek kim var?' diye bağırdı.

Bu sözler üzerine Sînduht gidip onun karşısına oturdu ve düşünmeye başladı.

Sonra elini göğsüne koyup güneş gibi parıldaayan padişahın yanına geldi ve:

'Önce benim sözümü dinle, sonra yine bildiğini yap.

Varlığını kurtarmak için hazineni de esirgeme.

Şunu bil ki, gece gebedir.

Bir gece ne kadar uzun olursa olsun karanlık sonuna kadar sürmez!

Güneş doğunca yeryüzü yine Bedahşan lâli gibi parıldar!' dedi.

Mihrâb, 'Savaşçılara çok eskiden beri anlatılan masalları okuyup durma bana!

Ya bildiğini çabucak söyleyip canını kurtar ya da kanlı bir elbiseyi sırtına giymeye hazırlan!' dedi. (Firdevsî, 2009, s. 198-199).

Sînduht, eşinin öfkesine rağmen geri adım atmaz. Çözüm odaklı bir yaklaşım benimseyen kraliçe, yaşanan krizi sona erdirmeye yönelik bir plan geliştirir. Mihrâb'a, kıymetli hediyelerle birlikte İran kralı Sâm'ın huzuruna çıkacağını, onun gönlünü alarak iki ülke arasındaki gerilimi sona erdirmeye çalışacağını söyler:

Sînduht bu sefer: 'Ey yüce padişah! Benim kanımı dökmek sana yakışmaz!

Bana düşen, Sâm'ın yanına gidip bu kılıcı kınından çıkartmaktır.

Ben ona gereken sözleri söylerim.

Ham düşünceleri akıl pişirir.

Bu işin zahmeti benden, armağanları da senden...

Şimdiye kadar biriktirdiğin hazineleri bu uğurda harcaman gerek' deyince Mihrâb 'İşte anahtarlar!' dedi.

'Bir insanın serveti için tasalanması doğru olmaz.' dedi. (Firdevsî, 2009, s. 199).

Yukarıdaki pasajdan anlaşıldığı üzere Sînduht, Kâbil hükümdarı olan eşinin dahi görüşmeye cesaret edemediği İran hükümdarı Sâm ile iki gencin birlikteliği hakkında konuşmaya karar verir. Mihrâb, meseleye ihtiyatla yaklaşmasına rağmen planını uygulaması için eşine izin verir. Hazineyi kullanma yetkisini elde eden Sînduht, vakit kaybetmeden harekete geçer. Cesur, kararlı ve girişken bir karakter sergileyen kraliçe, "rüzgâr gibi uçan bir atla" yola koyulur (Firdevsî, 2009, s. 198-199).

Uzun bir yolculuğun ardından Sînduht, kral Sâm'ın huzuruna çıkar. Bu sırada Sâm'a hediye olarak iki millik mesafeye uzanan saçılar, köleler, süslenmiş atlar ve filler sunar. Sâm, sunulan hediyeler ve Sînduht'un diplomatik yaklaşımı karşısında olumlu bir tavır sergiler. Böylece Sînduht'un uzlaşmacı tutumuna karşılık verir. Sonuç olarak herkesin endişeyle takip ettiği mesele çözüme kavuşur ve Rûdâbe ile pehlivan Zâl'in görkemli bir düğünle evlendirilmesi kararlaştırılır (Firdevsî, 2009, s. 200).

Görüldüğü üzere *Şâhnâme'* de Sînduht'un konu edildiği pasajlarda güçlü bir kadın lider profili çizilmektedir. Sînduht, geleneksel pasif kadın rolünün dışında konumlanan bir figür olarak dikkat çekmektedir. Kriz anlarında inisiyatif alan, çözüm üretmeye çalışan ve mücadeleci bir tutum sergileyen bir karakter olarak temsil edilmektedir. Eşi Mihrâb'ın yoğun öfkesine rağmen stratejik bir yaklaşım benimsemekte hem ailesini hem de devletini korumaya yönelik adımlar atmaktadır.

Kızına duyduğu sevgi ve merhametin yanı sıra ülkesine olan bağlılığı da onu çözüm arayışına yönlendirmektedir.

Sînduht'un çözüm odaklı kişiliği ve etkin iletişim becerileri, İran hükümdarı Sâm ile yürüttüğü görüşmelerde belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Eşinin huzuruna çıkmaktan çekindiği Sâm ile görüşerek hem ailesinin hem de devletinin geleceğini olumlu yönde etkilemektedir. Sergilediği diplomatik tutum ve problem çözme becerisi sayesinde hem Mihrâb'ın öfkesini yatıştırmakta hem de Rûdâbe ile Zâl'ın evliliğinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Böylece iki ülke arasındaki siyasi gerilim de sona ermektedir. Bu yönüyle Sînduht, *Şâhnâme'*de uluslararası siyasette etkin rol üstlenen ve arabuluculuk vasfıyla öne çıkan kadın figürlerden biri olarak temsil edilmektedir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Firdevsî'nin *Şâhnâme'*si, dünya edebiyatını etkileyen ve farklı disiplinlerin dikkatini çeken önemli eserlerden biridir. XI. yüzyıl İran kültür çevresinde kaleme alınan eserde kadın karakterlerin ele alınış biçimi dikkat çekici bir görünüm sergilemektedir. *Şâhnâme'*de kadınlar yalnızca aile içerisindeki rolleriyle değil; siyasal, diplomatik ve yönetsel işlevleriyle de ön plana çıkarılmaktadır. Bu bağlamda Humây, Kaydâfe, Pûrânduht ve Azermduht hükümdar kimlikleriyle öne çıkarken, Sînduht ise siyasi süreçlerde etkin rol üstlenen bir figür olarak dikkat çekmektedir.

Kâbilistan kraliçesi Sînduht, yönetici olmamasına rağmen yönetimde söz sahibidir. Eşinin, huzuruna çıkmaktan bile çekindiği İran kralı Sâm ile görüşür. Üstün problem çözme yeteneğine sahip olan Sînduht, uyguladığı diplomatik strateji sayesinde iki ülke arasındaki gerginliği sona erdirmeyi başarır. Ayrıca kızının Zâl ile evlenmesine zemin hazırlar.

İran kralı Erdeşir Behmen'in kızı olan Humây, Behmen'in vefatından sonra başarılı bir yönetim pratiği ortaya koyar. Etkin bir yönetim anlayışı sergileyen Humây, ülkesinin huzuru için devletin tüm imkânlarını seferber eder. Otuz iki yıllık iktidarı süresince benimsediği adil, dürüst ve cömert yönetim anlayışı sayesinde toplum tarafından benimsenen bir hükümdar olarak öne çıkar.

Endülüs kraliçesi Kaydâfe, metinde siyasi otoritesi yüksek bir hükümdar olarak temsil edilir. Kaydâfe, oldukça güçlü bir orduya sahip olmasına karşın ülkesini tehlikeye atacak bir adım atmaktan sakınır. Makedonya kralı İskender'in tehditkâr yaklaşımı karşısında meseleyi çatışmayı büyütmeden çözmeyi başarır. Hüsrev Pervîz'in kızları olan Pûrânduht ve Azermduht ise saltanatlarının kısa sürmesine rağmen ülke yönetimine yönelik önemli düzenlemeler gerçekleştirirler.

İncelenen kadın hükümdarlar; yönetim anlayışları, diplomatik yaklaşımları ve kriz dönemlerinde aldıkları kararlar bakımından birbirlerinden farklı özellikler sergilemektedir. Bu durum, *Şâhnâme'*de kadın yöneticilerin tek tip bir hükümdar modeli çerçevesinde ele alınmadığını göstermektedir.

Metinde kadın hükümdarlar çoğunlukla adalet, cömertlik ve güvenilirlik gibi olumlu niteliklerle ilişkilendirilmektedir. Siyasi öngörü ve liderlik vasıflarıyla ön plana çıkarılmaktadır. Kadın karakterlerin yalnızca fiziksel özellikleriyle değil; zekâları, diplomatik becerileri, kriz

anlarında aldıkları kararlar ve yönetsel kabiliyetleriyle öne çıkarılması, *Şâhnâme'* de kadın temsiline dikkat çekici yönlerinden biridir. Nitekim Zeyneb Yezdânî de *Şâhnâme'* de kadınların çoğunlukla saygı gören, fedakâr ve etkin karakterler olarak temsil edildiğini belirtmektedir (Zengin, 2017, s. 72).

Şâhnâme' de kadın karakterler yalnızca aile içinde değil, siyasi ve toplumsal alanlarda da etkin figürler olarak temsil edilmektedir. Bu karakterlerin yönetim anlayışında toplumsal huzur ve istikrarın öncelendiği görülmektedir. Devletin selametini ve bekasını kişisel duygularının önünde tutmaları, bu karakterlerin ortak özelliklerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu kadınlar çatışma durumlarında itidalli ve uzlaşmacı bir tavır sergilerler. Komşu ülkelerle gerginlik yaşamaktan kaçınırlar. Adalet ve merhamet temelli yönetim anlayışlarıyla olumlu bir hükümdar profili çizerler. Bununla birlikte her kadın hükümdarın siyasal olaylara yaklaşımı aynı değildir.

Humây, daha çok uzun süreli iktidar pratiği ve devletin devamlılığını önceleyen bir hükümdar modeli olarak öne çıkmaktadır. Kaydâfe, diğer kadın hükümdarlardan farklı olarak diplomatik aklı ve kriz yönetimi becerileriyle dikkat çekmektedir. Pûrânduht'un yönetim anlayışında toplumsal refah ve merhamet temelli yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Azermduht kısa süren saltanatına rağmen otorite ve düzen vurgusuyla öne çıkan bir hükümdar profili çizmektedir. Bu iki kız kardeş ayrıca siyasi kriz dönemlerinde devlet otoritesini yeniden tesis etmeye çalışan hükümdarlar olarak temsil edilmektedir. Sînduht ise doğrudan hükümdar olmamasına rağmen arabuluculuk yeteneği, diplomatik yaklaşımı ve çözüm odaklı tavrıyla siyasi süreçlerde etkin rol oynayan bir figür olarak öne çıkmaktadır.

Bahsi geçen karakterler aracılığıyla kadınların siyasal ve yönetsel alanlarda etkin roller üstlenebildiği vurgulanmaktadır. Kararlılık ve amaç odaklı hareket etme, söz konusu karakterlerin ortak özellikleri arasında yer almaktadır. Metinde kadın hükümdarlığının olağan dışı bir durum olarak sunulmadığı görülmektedir. XI. yüzyılda kaleme alınmış bir eserde kadın hükümdar figürlerine yer verilmesi, *Şâhnâme'* nin kadın temsili açısından dikkat çekici bir metin olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, *Şâhnâme'*deki kadın figürlerin yalnızca mitolojik, toplumsal veya anlatısal işlevleriyle değerlendirilmesinin yeterli olmadığını göstermektedir. İncelenen kadın hükümdarlar ve siyasi açıdan etkili kadın figürler, yönetim anlayışları, diplomatik yetkinlikleri ve kriz dönemlerinde üstlendikleri roller bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu durum, kadın karakterlerin siyasal liderlik ve devlet yönetimi bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu tespitler, *Şâhnâme'*de kadın hükümdarların ve siyasi açıdan etkili kadın figürlerin yalnızca anlatının yardımcı unsurları olarak değil; siyasi öngörü, diplomatik beceri ve yönetim kabiliyetiyle ön plana çıkan aktörler olarak kurgulandığını ortaya koymaktadır. Firdevsî'nin kadın karakterleri, devlet yönetimi ve siyasal karar alma süreçlerinde etkin roller üstlenen kişiler olarak tasvir etmesi, eserin kadın temsili bakımından dikkat çekici bir eser olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle *Şâhnâme*, kadınların siyasal otorite ve liderlik bağlamındaki temsillerine ilişkin önemli veriler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albugbîş, Zeyneb. (2021). "Bâztâb u Berresî-yi Zenân-ı Fermânrevâ-yi Siyâsetmedâr der Şâhnâme-yi Firdovsî". *Nohostîn Hemâyiş-i Millî-yi Hemsencî-yi Edebî. Dânişgâh-ı Peyâme Nûr-ı Şîrâz*, 1-13.
- Atalay, Mehmet (2014). *İran Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Gaznelilere Kadar*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- Ateş, Banu (2017). *İslamiyet'in İran Edebiyatı Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Avcı, İsmail (2013). "Evliya Çelebi'nin Seyahatâmesinde İskender-i Zülkarneyn". *Türük Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 1(2), 409-431.
- Dinç, Dincer (2025). *Dâstân-ı Sührâb Bin Rüstem ve Şâhnâme ile Mukayesesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Emadi, Mahsa, Muhammed Kazem, Kaveh Pishghadam, Farah Niazkar ve Keramatollah Rasekh (2025). "Berresî-yi Nakş u Şahsiyet-i Zenân Der Sâhtâr-i Kudret-i Siyâsî der Şâhnâme-yi Firdovsî". *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(5), 300-314.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki (2007). *İran Edebiyatı*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Firdevsî (2009). *Şâhnâme I*. (Çev. Necati Lügal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Firdevsî (2020). *Şâhnâme II*. (Çev. Nimet Yıldırım). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gökcan Türkdoğan, Melike (2009). "Ahmedi'nin 'İskendernâme'sinde Kadın Hükümdar Modeli Ve Kraliçe Kaydafa". *Turkish Studies*, 4(7), 760-773.
- Güneş, Asiye (2019). *Kadın Yöneticilerin Liderlik Uygulamalarının Keşfedilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gürevin, Songül (2024). *Türk ve Fars Edebiyatı Mersiyelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış (14. yy. Fars ve 15. yy. Türk Edebiyatı Divanları)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Karacan, Sıdıka (2012). *Şâhnâme'de Mektuplar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kaska, Çetin (2019). "Şâhnâme'deki Kadınlar". *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1(1), 1-16.
- Kılıç, Filiz (2009). "Nazım". *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. Mustafa İsen. İstanbul: Grafiker Yayınları, 208-245.
- Şişman, Bekir ve Muhammet Kuzubaş (2017). *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Küçükkalfa, Ahmet (2021). "Firdevsî ve Şâhnâme'nin Kayıp Hikâyeleri". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 3(5), 13-36.
- Loveimi, Soheila (2016). "Fateful Women in Ferdowsi Shahnameh". *English Language Teaching* 9(5), 46-53.
- Merçil, Erdoğan (2003). "Mahmûd-ı Gaznevî". *D.İ.A.*, 27, 362-365. İstanbul: T.D.V. Yayınları.

- Minovî, Mücteba (2017). *Firdevsî ve Şiiri Şahnâme'den Seçmeler*. (Çev. Nimet Yıldırım). İstanbul: Demavend Yayınları.
- Rahmanian, Elaheh ve Reza Ashrafzadeh (2020). "Women in Shahnameh: An Overview on Mythical, Lyrical and Social Aspects". *Humanidades* 10(1), 1-11.
- Ritter, Hellmut (2011). *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi: Karşılaştırmalı Edebiyat Metinleri*. (Haz. Mehmet Kanar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Safâ, Zebîhullâh (2002). *İran Edebiyatı Tarihi* (I. Cilt). (Çev. Hasan Almaz). Ankara: Nüsha Yayınları.
- Safâ, Zebîhullâh (2005). *İran Edebiyatı Tarihi* (II. Cilt). (Çev. Hasan Almaz). Ankara: Nüsha Yayınları.
- Schimmel, Annemarie (2004). *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*. (Çev. Ekrem Demirli). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Tecrubekâr, Banu Nusret (1995). *İran Edebiyatında Şiir Kaçarlar Dönemi*. (Çev. Mehmet Kanar). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tiryaki, Zeynep Merve (2025). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Bulunan H. 1500 Envanter Numaralı Şâhnâme -i Firdevsî'nin Tezhip Açısından İncelenmesi Ve Günümüz Tezhip Anlayışı ile Yorumlanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Yaylalı, Yasemin (2017). "Şâhnâme'de Annelerin Yeri ve Önemi". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 58, 67-86.
- Yılcı Düzdâğ, Necla (2025). "Ahmedî'nin İskendernâme'sinde Kadın". *Uluslararası Gelişim Akademisi*, 1(8), 27-35.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Serpil (2012). *Şâhnâme'de Aşk Hikâyeleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Yıldırım, Nimet (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Zengin, Gözde Esmâ (2017). "Şâhnâme'de Kadınlar ve Ölüm". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 59, 71-82.

OKTAY YİVLİ

Kırk Yama

AŞK, EDEBİYAT ve ÖTEKİ ŞEYLER

 Günce Yayınları

Mahmut Babacan

Üniversiteler İçin

Türk Dili Kompozisyon Bilgileri

 Günce Yayınları

8. BASKI

Başka Bir Tarih Hayal Etmek

TÜRK EDEBİYATINDA ÜKRONYA

MURAT GÜR

 Günce Yayınları

DR. MUSA ERASLAN

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE

MİZAH VE İRONİ

 Günce Yayınları